

**PEDAGOG KADRLAR TAYYORLASHDA PROGNOZLASH
KOMPETENSIYASINING IJTIMOIIY-PEDAGOGIK AHAMIYATI**

Arziwbay Kojamuratovich

Nukus DPI Umumiy pedagogika kafedrası katta o'qituvchisi

Annotatsiya. *Mazkur maqolada pedagog kadrlar tayyorlash jarayonida prognozlash kompetensiyasining ijtimoiy-pedagogik ahamiyati tahlil qilinadi. Prognozlash kompetensiyasining mohiyati, uning pedagog shaxsining kasbiy va ijtimoiy mas'uliyatini belgilovchi omil sifatidagi o'rni asoslab beriladi. Tadqiqotda prognozlash kompetensiyasining ta'lim sifati, o'quvchilar rivoji va jamiyat ehtiyojlariga mos pedagog kadrlarni tayyorlashdagi ahamiyati yoritilgan. Natijalar prognozlash kompetensiyasini pedagogik ta'limning ustuvor yo'nalishlaridan biri sifatida rivojlantirish zarurligini ko'rsatadi.*

Kalit so'zlar: *prognozlash kompetensiyasi, pedagog kadrlar tayyorlash, ijtimoiy-pedagogik ahamiyat, kasbiy mas'uliyat, ta'lim sifati, strategik fikrlash.*

Аннотация. *В статье рассматривается социально-педагогическое значение прогностической компетентности в системе подготовки педагогических кадров. Раскрывается сущность прогностической компетентности как фактора профессиональной и социальной ответственности педагога. Показано влияние данной компетентности на качество образования, развитие обучающихся и подготовку педагогов, соответствующих социальным запросам общества. Результаты исследования подтверждают необходимость приоритетного развития прогностической компетентности в педагогическом образовании.*

Ключевые слова: *прогностическая компетентность, подготовка педагогических кадров, социально-педагогическое значение, профессиональная ответственность, качество образования, стратегическое мышление.*

Annotation. *The article examines the socio-pedagogical significance of forecasting competence in teacher training. The essence of forecasting competence as a factor determining professional and social responsibility of teachers is revealed. The impact of this competence on education quality, students' development and preparation of teachers meeting social demands is analyzed. The results confirm the need to prioritize the development of forecasting competence in teacher education.*

Keywords: *forecasting competence, teacher training, socio-pedagogical significance, professional responsibility, education quality, strategic thinking.*

Kirish. *Pedagog kadrlar tayyorlash tizimi jamiyatning ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanish darajasi bilan bevosita bog'liqdir. Zamonaviy sharoitda ta'lim tizimidan jamiyat ehtiyojlariga mos, strategik fikrlovchi, mas'uliyatli va kelajakni oldindan ko'ra oladigan*

TANQIDIY NAZAR, TAHLILIIY TAFAKKUR VA INNOVATSION G'UYALAR

pedagoglarni tayyorlash talab etilmoqda. Ushbu jarayonda prognozlash kompetensiyasi muhim o'rin tutadi.

Prognozlash kompetensiyasi – bu pedagogning ta'lim jarayonida yuz berishi mumkin bo'lgan ijtimoiy, pedagogik va shaxsiy rivojlanish holatlarini oldindan tahlil qilish, bashorat qilish va shunga mos faoliyatni rejalashtirish qobiliyatidir. Mazkur kompetensiya pedagogning kasbiy faoliyatini ijtimoiy mas'uliyat bilan olib borishini ta'minlaydi.

Prognozlash kompetensiyasining ijtimoiy-pedagogik mohiyati. Zamonaviy pedagogika fanida prognozlash kompetensiyasi shaxsning kasbiy tayyorgarligini belgilovchi muhim sifat sifatida talqin etiladi. Xususan, I.A. Zimnyaya kompetensiyani shaxsning bilim, ko'nikma, qadriyat va mas'uliyatining integratsiyalashgan tizimi sifatida izohlaydi. Uning fikricha, pedagogik kompetensiyaning samaradorligi aynan kelajak natijalarni oldindan ko'ra bilish qobiliyati bilan belgilanadi. Ushbu yondashuv prognozlash kompetensiyasining ijtimoiy-pedagogik mohiyatini ochib beradi. A.V. Xutorskoy kompetensiyaviy yondashuv doirasida pedagogning strategik fikrlashini ta'lim sifatining asosiy omili sifatida ko'rsatadi. Olimning ta'kidlashicha, o'qituvchi faqat mavjud vaziyatga moslashuvchi emas, balki ta'lim jarayonining istiqboldagi rivojini loyihalovchi shaxs bo'lishi lozim. Bu fikr prognozlash kompetensiyasining pedagogning ijtimoiy missiyasidagi o'rnini tasdiqlaydi. L.S. Shulman o'z tadqiqotlarida pedagogning kasbiy bilimlari tizimini tahlil qilib, pedagogik qarorlar qabul qilishda bashorat qilish muhim rol o'ynashini asoslab beradi. Uning nazariyasiga ko'ra, o'qituvchi o'z faoliyatining oqibatlarini oldindan baholay olmaganda, ta'lim jarayonining samaradorligi pasayadi. Bu esa prognozlash kompetensiyasining pedagogik faoliyatdagi strategik ahamiyatini ko'rsatadi.

OECD va UNESCO ekspertlarining tadqiqotlarida ham prognozlash kompetensiyasi XXI asr o'qituvchisining asosiy kasbiy sifati sifatida qayd etiladi. Xususan, "Future of Education and Skills 2030" hujjatida pedagogning jamiyatdagi o'zgarishlarni oldindan anglab, ta'lim mazmunini moslashtira olishi muhim kompetensiya sifatida baholanadi. Bu hujjatlar prognozlash kompetensiyasining global ijtimoiy ahamiyatini tasdiqlaydi.

Ijtimoiy-pedagogik nuqtayi nazardan, prognozlash kompetensiyasi pedagogning jamiyat oldidagi mas'uliyatini belgilaydi. Prognozlashga qodir pedagog o'quvchilarning nafaqat hozirgi, balki kelajakdagi ijtimoiy holatini ham hisobga olgan holda ta'lim jarayonini tashkil etadi. Bu holat pedagog faoliyatining profilaktik xarakter kasb etishiga olib keladi, ya'ni muammolar paydo bo'lishidan oldin ularning oldi olinadi. Prognozlash kompetensiyasining pedagogik mohiyati ta'lim jarayonining rejaliligi, tizimlilik va uzluksizligini ta'minlashda namoyon bo'ladi. Prognozlash kompetensiyasiga ega o'qituvchi o'quvchilarning rivojlanish trayektoriyasini ilmiy asosda belgilaydi, individual yondashuvni samarali amalga oshiradi va differensial ta'limni tashkil etadi. Natijada ta'lim sifati barqaror ravishda oshib boradi.

TANQIDIY NAZAR, TAHLILIIY TAFAKKUR VA INNOVATSION G'UYALAR

Mazkur kompetensiyaning ijtimoiy ahamiyati ijtimoiy xavf omillarini erta aniqlash imkoniyatida ham namoyon bo'ladi. Pedagog o'quvchilardagi motivatsiya pasayishi, moslashuv muammolari va xulq-atvoridagi salbiy o'zgarishlarni oldindan aniqlab, tarbiyaviy choralarni ko'radi. Bu esa jamiyatda ijtimoiy barqarorlikni mustahkamlashga xizmat qiladi. Shuningdek, prognozlash kompetensiyasi pedagogning innovatsion faoliyati bilan ham bevosita bog'liqdir. Zamonaviy ta'lim sharoitida innovatsiyalarni oldindan anglash va moslashtirish pedagogning ijtimoiy moslashuvchanligini oshiradi. Bu esa ta'lim tizimining barqaror rivojlanishiga xizmat qiladi.

Pedagog kadrlar tayyorlash jarayonida prognozlash kompetensiyasining o'rni. Pedagog kadrlar tayyorlash jarayoni bo'lajak o'qituvchining kasbiy va shaxsiy sifatlarini shakllantirishga qaratilgan murakkab tizimdir. Ushbu tizimda prognozlash kompetensiyasi kasbiy tayyorgarlikning integral komponenti sifatida namoyon bo'ladi. Kasbiy mas'uliyat tushunchasi pedagogning o'z faoliyati natijalarini oldindan anglab, jamiyat va o'quvchi oldidagi javobgarligini his etishi bilan izohlanadi. Prognozlash kompetensiyasi aynan ushbu mas'uliyatni shakllantiruvchi muhim omil hisoblanadi.

Prognozlash kompetensiyasining ta'lim sifatiga ta'siri. Ta'lim sifati pedagogik jarayonning samaradorligi, natijaliligi va barqarorligi bilan belgilanadi. Ushbu ko'rsatkichlar bevosita o'qituvchining prognozlash kompetensiyasi darajasiga bog'liqdir. Prognozlash kompetensiyasiga ega pedagog ta'lim jarayonini oldindan rejalashtirish, ehtimoliy muammolarni erta aniqlash va ularni bartaraf etish choralarni ko'rish imkoniyatiga ega bo'ladi. Bunday pedagog o'quvchilarning individual rivojlanish trayektoriyasini tahlil qilib, ularning ehtiyojlari va imkoniyatlariga mos ta'lim strategiyasini ishlab chiqadi. Natijada individual yondashuv samarali amalga oshiriladi. Bu esa o'quvchilarning bilim o'zlashtirish darajasining oshishiga xizmat qiladi.

Prognozlash kompetensiyasi pedagogga metod va texnologiyalarni ongli tanlash imkonini beradi. U ta'lim natijalarini oldindan prognoz qilgan holda, eng samarali metodlarni tanlaydi va pedagogik faoliyatni moslashtiradi. Shu orqali ta'lim jarayonining moslashuvchanligi ta'minlanadi.

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, prognozlash kompetensiyasi rivojlangan pedagoglar faoliyat yuritayotgan ta'lim muassasalarida o'quvchilarning akademik ko'rsatkichlari, ijtimoiy moslashuvi va motivatsiyasi yuqori bo'ladi.

Prognozlash kompetensiyasini rivojlantirish quyidagi ijtimoiy samaralarga olib keladi: jamiyat ehtiyojlariga mos pedagog kadrlar tayyorlanadi, ta'lim tizimida muammolar oldindan aniqlanadi, ijtimoiy xavf omillarining oldi olinadi, inson kapitali sifat jihatidan rivojlanadi.

Xulosa qilib aytganda, prognozlash kompetensiyasi pedagog kadrlar tayyorlash jarayonida muhim ijtimoiy-pedagogik ahamiyatga ega. Ushbu kompetensiyani rivojlantirish orqali pedagogning kasbiy yetukligi, ijtimoiy mas'uliyati va strategik fikrlashi shakllanadi. Shu bois prognozlash kompetensiyasi pedagogik ta'limning ustuvor yo'nalishlaridan biri sifatida qaralishi lozim.

TANQIDIY NAZAR, TAHLILY TAFAKKUR VA INNOVATSION G'UYALAR

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Tojiboyeva X.B. Pedagog shaxsining professional rivojlanishi nazariyasi. — Toshkent: Innovatsiya, 2021. — 198 b.
2. Shodmonov S.Q. Pedagogik mahorat va kasbiy refleksiya. — Toshkent: Ma'naviyat, 2019. — 160 b.
3. OECD. Future of Education and Skills 2030. — Paris: OECD Publishing, 2019. — 45 p.
4. UNESCO. Reimagining Our Futures Together: A New Social Contract for Education. — Paris: UNESCO, 2021. — 186 p.
5. Darling-Hammond L. Teacher Education Around the World: What Can We Learn from International Practice? // European Journal of Teacher Education. — 2017. — Vol. 40, №3. — P. 291–309.
6. Fullan M. The New Meaning of Educational Change. — 5th ed. — New York: Teachers College Press, 2016. — 352 p.
7. Hattie J. Visible Learning: A Synthesis of Over 800 Meta-Analyses Relating to Achievement. — London: Routledge, 2012. — 378 p.

